

Лекція №25 з дисципліни «Всесвітня історія»

На тему: «Країни Центрально-Східної Європи в 1970-1980-х роках.» (с.89-97)

План:

- 1.Польща**
- 2.Угорщина**
- 3.Болгарія**
- 4.Румунія**
- 5.Чехословаччина**
- 6.Югославія**

1.Польща

Зміна керівництва ПОРП після подій грудня 1970 р. не принесла заспокоєння в країну, яка очікувала на реальні зміни. У 1971 р. нові страйки робітництва відбулися в Щецині та Лодзі.

Для реалізації цих планів було вирішено скористатися технологіями та кредитами країн Заходу.

У промисловості поряд із новим обладнанням закуповувалися ліцензії на випуск готової продукції. В аграрній сфері скасовували обов'язкові поставки сільськогосподарської продукції. Громадянам дозволили створювати малі підприємства, полегшили виїзд за кордон. Завдяки цим та іншим заходам національний дохід зріс на 10 %.

У 1975 р. Польщу, неспроможну сплачувати відсотки за своїми боргами, оголосили країною-банкрутом. Поштовхом до активізації опозиційних настроїв серед різних суспільних верств стали робітничі страйки.

Натомість процвітали спекуляція і «чорний ринок». У середині 1980 р. Польщу охопила системна соціально-економічна та політична криза. Відбулися страйки, у яких брали участь понад 700 тис. осіб. Страйкарі Гданська, Гдині й Сопота утворили Міжзаводський страйковий комітет, який очолив Лех Валенса.

У вересні 1980 р. Е. Герека усунули з посади й обрали нове керівництво ПОРП, яке очолив Станіслав Каня. 17 вересня 1980 р. у Гданську незадоволені існуючим у країні режимом заснували Незалежну самоврядну професійну спілку «Солідарність» на чолі з Л. Валенсою. Через рік вона налічувала 10 млн членів. Хоча профспілка насамперед проголошувала своєю метою захист інтересів робітництва, насправді вона прагнула повалення комуністичного режиму.

Влада в усьому звинувачувала страйкарів, а страйкарі, у свою чергу, — уряд. У квітні 1981 р. в Польщі запровадили карткову систему розподілу м'ясопродуктів.

13 грудня 1981 р. В. Ярузельський запровадив у країні воєнний стан. Кілька тисяч опозиціонерів (переважно із «Солідарності») затримали й розмістили в майже 50 спеціально обладнаних таборах. Воєнний стан передбачав численні обмеження політичних і громадянських прав населення країни.

В. Ярузельський розпочав у країні широку економічну реформу. Вона передбачала запровадження самофінансування, самоврядності й господарської самостійності підприємств.

Тим часом «Солідарність», хоча й була ослаблена переслідуваннями владою, продовжувала діяльність в умовах підпілля. Країни Заходу надавали їй матеріальну допомогу на підтримку активістів підпілля та їхніх родин.

У липні 1983 р. воєнний стан скасували. Процеси «перебудови», які з 1985 р. розпочалися в СРСР, сприяли активізації суспільно-політичного життя в Польщі. Висунуті в 1986 р. ПОРП гасла оновлення соціалістичних відносин не здобули підтримки народу. У 1988 р. вона офіційно визнала свою нездатність змінити на краще ситуацію в країні.

У політичній сфері призначалися вибори до нового парламенту й запроваджувалася посада президента. Фактично це започаткувало демонтаж тоталітарної комуністичної політичної системи в країні. Першим президентом Третьої Речі Посполитої в 1989 р. обрали В. Ярузельського.

Наприкінці 1989 р. країна отримала нову назву — Республіка Польща. Із Конституції вилучили статті про керівну роль ПОРП, дружбу із СРСР, соціалістичну державу й соціалізм. Із січня 1990 р. відповідно до заходів із реформування економіки розпочалася реалізація нової програми. Міністр фінансів Лешек Бальцерович, що був прибічником принципів монетаризму, запровадив план найшвидшого переходу від планової державної до ринкової економіки з приватною власністю, що отримав назву «шокова терапія» («план Бальцеровича»).

У 1990 р. сталися дві важливі політичні події: ПОРП заявила про саморозпуск і В. Ярузельський достроково склав президентські повноваження. Новим президентом у грудні 1990 р. населення країни обрало Л. Валенсу.

2. Угорщина

На середину 1980-х рр. країна вичерпала можливості екстенсивного розвитку й потребувала якісного оновлення. Угорщина суттєво поступалася країнам Заходу за рівнем розвитку, а її зовнішня заборгованість на 1989 р. досягла 20 млрд доларів. Під впливом процесів «перебудови», що відбувалися в СРСР, й оновлення в інших країнах «соціалістичного табору» в країні активізувалася критика існуючого режиму.

Із середини 1988 р. в Угорщині виникали різні за політичною спрямованістю організації та рухи. Деякі з них відверто закликали до демонтажу комуністичного режиму й повернення до парламентської демократії.

У жовтні 1989 р. країна отримала нову назву — Угорська Республіка. В економіці країни розпочалося повернення до ринкових механізмів її функціонування. Того ж року УСРП змінила назву на Угорську соціалістичну партію (УСП) і заявила про остаточний розрив зі сталінізмом. У березні 1990 р. відбулися багатопартійні вибори до Державних зборів. УСП отримала на них 9 % голосів виборців. Ця подія завершила період існування комуністичного режиму в Угорщині.

3. Болгарія

У Конституції 1971 р. країна проголошувалася соціалістичною державою, а БКП — керівною силою суспільства.

Через необхідність сплатити 4,4 млрд доларів зовнішнього боргу виникла криза. Запровадження графіків постачання електроенергії населенню викликало обурення більшості болгарського суспільства.

Визначальними для долі режиму Т. Живкова стали процеси «перебудови», розпочаті в 1985 р. в СРСР М. Горбачовим. Т. Живков одразу заявив про несприйняття змін, які відбувалися в СРСР, і непотрібність їх для Болгарії.

Поштовхом до політичних змін у Болгарії наприкінці 1989 р. стали революційні перетворення, які відбувалися в інших країнах Центрально-Східної Європи. У листопаді 1989 р. під тиском прибічників реформ у середовищі БКП Т. Живков подав у відставку. Новим керівником став комуніст-реформатор Петар Младенов.

У січні 1990 р. Народні збори під тиском громадськості скасували статтю Конституції, що БКП є «керівною силою в суспільстві й державі». Навесні того ж року БКП змінила назву на Болгарську соціалістичну партію (БСП). У серпні 1990 р. президентом Болгарії обрали одного з лідерів опозиціонерів Желю Желева. У листопаді того ж року Великі народні збори затвердили нову назву країни — Республіка Болгарія.

4.Румунія

У 1970-х рр. Н. Чаушеску активно формував у країні режим особистої влади. Майже всі головні посади в Румунії обійняли представники його родинного клану, який становив понад 40 осіб.

Економіка перебувала у стагнації. Зовнішня заборгованість країнам Заходу на середину 1980-х рр. досягла 11 млрд доларів. Народ цинічно ошукували, повідомляючи про досягнуті успіхи. Із 1982 р. в Румунії запровадили нормування продуктів харчування, споживання газу, палива й електроенергії. Узимку температура у квартирах пересічних румунських сімей становила 10—12 градусів. Режим Н. Чаушеску категорично відкидав можливість будь-яких змін. Некомпетентні рішення «вождя всіх румунів» лише посилювали економічний хаос.

На середину 1980-х рр. глибока криза охопила всі сфери життя Румунії. Серед населення запанували апатія і зневіра.

У грудні 1989 р. влада придушила протести в місті Тімішоара у Трансильванії, унаслідок чого загинуло понад 100 осіб. Ці криваві події викликали обурення в усій країні. Для приборкання виступів на вулиці вивели війська й танки, що спричинило велику кількість жертв. Н. Чаушеску та його дружина на вертольоті втекли з Бухареста. Біля міста Тирговіште їх схопили й після таємного двогодинного суду розстріляли.

23 грудня 1989 р. новоутворений Фронт національного порятунку (ФНП) заявив про повалення режиму Н. Чаушеску й розпуск КПР. У травні 1990 р. в Румунії відбулися перші вільні парламентські вибори. На них перемогу здобув ФНП, отримавши 85 % голосів виборців. Президентом країни було обрано голову ради ФНП Йона Ілієску. Нова влада у важких умовах суспільного протистояння розпочала економічні й політичні реформи. У 1991 р. парламент прийняв, а населення країни на всенародному референдумі схвалило нову Конституцію. Румунія оголошувалася національною, унітарною, правовою, демократичною і соціальною державою

5.Чехословаччина

Із другої половини 1970-х рр. у чехословацькій економіці з'явилися ознаки кризи. Темпи приросту промислового виробництва й національного доходу щорічно знижувалися.

У суспільному житті влада переслідувала будь-які прояви вільнодумства. Однак зупинити їх поширення вона не могла. Із 1976 р. відбувався підпільний випуск

самвидавських опозиційних видань. Наприкінці 1977 р. з'явилася декларація «Хартія 77» — опозиційної групи, що намагалася протидіяти свавіллю комуністичного режиму. КПЧ демонструвала нездатність до реформування, навіть коли сусідні Польщу й Угорщину охопили процеси оновлення. До остаточної дискредитації призвели гучні політичні скандали, пов'язані з керівництвом КПЧ, які відбулися в 1988 р.

Восени 1989 р. відозва опозиції з вимогами до влади «Декілька слів» зібрала 40 тис. підписів. Ситуація в країні набула критичного характеру.

Восени 1989 р. в Чехословаччині відбулися події, які увійшли в історію як «оксамитова революція».

Наступні акції протесту призвели до падіння в Чехословаччині комуністичного режиму. Наприкінці листопада 1989 р. з Конституції вилучили статтю про керівну роль КПЧ у країні, а в грудні Г. Гусак залишив посаду президента. Новим президентом став один із відомих дисидентів, засновник руху «Хартія 77» Вацлав Гавел. У 1990 р. країна змінила назву на Чеську і Словацьку Федеративну Республіку (ЧСФР) та стрімко розпочала розбудову держави і демократизацію всіх сфер суспільного життя.

6.Югославія

Події в Хорватії 1970—1971 рр. спонукали владу вдосконалити устрій федеративної держави. Нова Конституція 1974 р. дещо змінила її структуру. Довічним президентом країни став Й. Броз Тіто.

У 1980-х рр. у країні спалахнула криза, що поширилася на міжнаціональні відносини, економічну і політичну сфери. Міжетнічна складова кризи була найбільш небезпечною для країни. У 1981 р. автономний край Косово охопили мітинги й демонстрації під гаслами «Косово — республіка!».

Саме події в Косові започаткували розпад Югославської федерації, а ситуація в регіоні призводила до дестабілізації становища в усій країні.

У 1986 р. керівництво Союзу комуністів Сербії (СКС), очолюване Слободаном Мілошевичем, висунуло вимогу обмежити права автономій. Усі заходи союзного уряду з нормалізації ситуації в Косові були марними. Щорічно дедалі більше сербів і чорногорців залишали край.

Наприкінці 1988 р. акції протесту проти політики Сербії охопили Воєводину. Усе це свідчило про недієздатність федерації. У відповідь на протести сербська влада позбавила Косово і Воєводину прав автономії.

У 1990 р. СКЮ розпався. Це стало провісником розпаду федерації, оскільки він був основою її державної структури.